

Hanenvechten,

DOOR

H. R. ROOKMAAKER.

Als een Maleier der Padangsche Bovenlanden eens een boek moest schrijven over een onderwerp, geschikt om de volle aandacht te trekken van het volk, dat zijn wonderschoon vaderland bewoont, dan zou hij bezwaarlijk aantrekkelijker titel kunnen vinden voor zijn werk, dan die ik thans heb gekozen voor het mijne.

In den eigenaardig Oosterschen stijl, ons Hollanders bekend uit het boek, waarin Gods woord is geschreven, zou hij het opstellen en de mannen en knapen, liefhebbers van nachtbraken als ze zijn, zouden het zich laten voorlezen in de lange avonden en ze zouden luisteren naar de woorden van den man, die ze geschreven had, zoo geheel in hun geest en naar hun hart.

Dari Hal Saboeng.
terkarang oleh

Datoe Baginda Radja nan Sati (zullen we den niet bestaanden schrijver maar noemen.)

Maka adalah di terangkan dalam tjeritera ini ja-ini peri hal tabiat dan kalakoewan jang tiada dapat di hilangkan deri ninik Perpatih Sebatang dan ninik Katoemanggoengan dalam loehak nan tiga laras nan doewa Alam Menangkarbau ja-itoe deri hal menjaboeng ajam.

Wat zouden ze de ooren spitsen al dadelijk bij een begin, dat wellicht als het bovenstaande zou luiden, tot het einde toe, al de drie hoofdstukken door. Want er zouden drie hoofdstukken moeten zijn in dat boek en wel:

1°. Saboeng adat.

2°. Saboeng di balei en

3° (in verband met de tijden waarin zij leven) Deri hal menjaboeng dalam hoetan atawa pada tampat jang soeni.

---

³⁾ Cland stien hanenvechten op verborgen plaatsen in bosch of wildernis.

De tijden zijn veranderd voor de Maleiers, ook wat betreft het geliefkoosd volksvermaak. Vroeger, tijdens hun radja's, was het hanenvechten een Staatsinstelling, geregeld middels niet beschreven, niettemin alom eerbiedig opgevolgde wetten; thans is het een met boete en gevangenis strafbaar gestelde overtreding, en daar men zeer geliefde eeuwenoude volksvermaken niet kan uitroeien door een enkel politiereglementje van vreemde hand en twijfelachtige wijsheid, heeft men thans het hanenvechten dat ik ten derde noemde: op verborgen plaatsen in de bosschen en de wildernis.

In afwachting dat de misschien nog ongeboren schrijver, beter dan ik 't zou kunnen, het werk zal afmaken, waarvan ik hierboven alvast den titel schreef, zal ik hier eenige mededeelingen doen aangaande de ten doode gedoemde, maar nog van warm leven tintelende „Staatsinstelling” van voorheen.

Saboeng adat.

Oudtijds was in het Menangkarsausche Rijk geen feest bestaanbaar zonder hanengevechten. Van af de hooggezetten vorsten van Pagarroejong af tot de veel lageren dan zij in grootheid en rang, bij heugelijke gebeurtenissen in het gezin, als hoedanig in de eerste plaats gold het huwelijk eener dochter of het haarsnijden van een zoon, was het houden van hanengevechten een der grootste festiviteiten en hadden die plaats met alle decorum; het vroolijke, aantrekkelijke en prettige gevende van een altijd allen, jong en oud, zeer animeerend feest.

Teekenden enkele verdienstelijke schrijvers als Van Eck, Matthes, Nieuwenhuis en Van Hasselt reeds een en ander op over het hanenvechten in eenig deel van onzen archipel, alleen laatstgenoemde behandelde het onderwerp voor Sumatra's Westkust in zijn werk over Midden Sumatra, echter als onderdeel eener studie, dus niet geheel volledig en daarom kan ook mijn arbeid, meer een geheel vormende, wellicht eenige ethnografische waarde hebben, hoe gering, die dan ook zij.

We gaan dus met onze gedachten naar de Padangsche Bovenlanden. In dat deel toch der Buitenbezittingen, en ook in daaraan grenzende landschappen, was het hanenvechten te allen tijde een volksvermaak zoo groot, dat het zelfs beduidenden invloed uitoefende op maatschappelijke en huishoudelijke toestanden, dat het — zooals we hierboven reeds zeiden — door de overheden des lands als een

aangelegenheid van beteekenis was geregeld. Het hanenvechten elders in Indië, is waar het gebruikelijk is, een hanenvechten „second hand,” evenals het zulks thans in de Padangsche Bovenlanden is in vergelijking met wat het „Saboeng adat” daar was. Na onze mededeelingen over het echte, het officieele saboeng daar te lande, waarvoor we een eindje in de geschiedenis terug moeten gaan, zullen we ons dan kunnen bepalen tot met een enkel woord nog iets op te teekenen omtrent het minder voorname „Saboeng tengah balaï” en het thans als strafbaar bestaande, half vergalde genot van het houden van hanengevechten.

Om luister en feestvreugde bij te zetten aan gewichtige gebeurtenissen of bij plechtige gelegenheden in de gezinnen van de bestuurders des lands of van landschappen werd het „Saboeng adat” stéeds op touw gezet. Ernstige beraadslagingen hadden dan plaats tusschen de panghoeloes, hoeloebalangs en verdere notabelen omtrent de vraag waar de vechtbaan (galanggang) op te richten en als men het daarover eens was geworden, werd die aangelegd op de van ouds gebruikelijke wijze, zijnde het opstapelen van plaggen aarde tot een hoogte van vier hesta en ter lengte en breedte van tien hesta. ¹⁾ Aan de hoeken werden stijlen in den grond gezet om als versiering daaraan op te hangen kleurige lappen, vlaggen en wimpels en om de vechtbaan werden balai balai's gemaakt om te dienen als zitplaats voor de spelers en toeschouwers; de overheden hadden hun plaats in een voor hun gereserveerde tribune.

Vormelijk als alles in de gebruiken der Oosterlingen, werd men ten volksvermake genoodigd en wel door toezending van de „Koelansing”, een in pisangblad gewikkelde reeds met kalk bestreken sirihpruim. Dat was de invitatiekaart, die tot in verre streken, soms dagreizen ver van het aanstaande feestterrein, radja's, panghoeloe's en soetans's werd thuis bezorgd. Dat er hanengevechten zouden worden gehouden, waar en wanneer, was dezen gewoonlijk reeds bekend, maar eerst als ze de „koelansing” ontvangen hadden, gingen ze op reis naar de galanggang, hun vechthanen medenemende. Het gemeene volk, de „orang banjak”, kwam ongenoodigd op ten volksfeeste.

Op den bepaalden dag begint het feest. Uitstel omdat deze of gene grootmacht nog niet is gearriveerd, is niet noodig. Waar

¹⁾ „Hesta” is de lengte van den elleboog tot aan het uiteinde der hand; een overal op de Buitenbezittingen gebruikelijke lengtemaat.

zulk een ook uitstellen wil, bij hanengevechten niet, daarvoor is hij Maleier. Op een uurtje komt het er evenwel niet aan, maar, alles present of niet, op den bepaalden tijd is men in de gelegenheid zijn geluk te beproeven.

Gelukkig volkje, dat daar om de vechtbaan zit, zoo kalm, zoo zonder zenuwen, gelijk uw voorvaderen in „tempo doeloe” om de galanggang zaten! Het geheele feest, dat dagen, vaak weken lang duurt, door, kenmerken de spelers en toeschouwers zich door een benijdenswaardig geduld, want de voortvarendheid, die het kind onzer moderne beschaving allicht zou wenschen, daarvan is geen sprake bij de zoo kalm en rustig genietenden. Al loopt de kamp tusschen twee hanen gemeenlijk in enkele weinige oogenblikken af, voordat ze beginnen kan, daarmee is een heele tijd, soms wel een uur of langer gemoeid en op het laatst als het spel reeds weken lang heeft geduurd en er worden bij gebrek aan verdere animo of aan geld bij de spelers, soms niet meer dan drie à vier paar hanen op een heelen dag ten strijd losgelaten, ook dan nog hebben de spelers een onverstoorbaar geduld; het geduld van den Oosterling. Ons, anders aangelegd en hem in flegma niet gelijk, zou het gaan vervelen toe te zien naar het langzame passen, meten, schatten, wikken en overwegen, opdat de kans op overwinning bij de strijders zoo gelijk mogelijk zij; wij zouden er tureluursch van worden en ons geduld er bij verliezen. Niet alzoo de Maleier. Hij waardeert den ernst der „djoewara's”, als ze, gewapend met de wetenschap dat de eene haan grooter, sterker, hooger of lager van postuur is dan den anderen, met de hanen voor zich midden op de vechtbaan gezeten, lang en breed wikken en wegen hoeveel grooter de winningskans voor den een is boven die van den ander. Eerbied heeft hij voor de deskundigheid van hen, die daar voor hun aangezicht met diepdenkend gelaat zulks, alles behalve met den Franschen slag, beoordeelen en zijn geduld is nog lang niet uitgeput als door de „djoewara's” eindelijk is bepaald voor elk der beide vechthanen, waar de stalen spoor, de „tadji” zal worden aangebonden, rechts of links, hoog of laag — precies wáár — aan den poot, opdat de kans gelijk zij.

Over de „djoewara”'s spreken we later nader ter plaatse waar we ook de overige officianten bij het hanenvechten zullen voorstellen. Voor 't oogenblik zij alleen aangeteekend dat de „djoewara” niet is de „scheidsmán en bestuurder” bij hanenvechten, gelijk Klinkert's Maleisch Woordenboek opgeeft.

Wijden we eerst een woord — geldig voor voorheen en thans — aan de kampvechters zelveu.

De vechthanen worden gekozen uit het pluimvee dat men op elk Maleisch woonerf aantreft; men neemt dan die dieren, van welke men onderstelt dat ze veel kracht, strijdlust en volhardenden moed bezitten. Zeer gewaardeerd worden de hanen, die in vorm en kleur veel gelijken op de wilde boschhanen (Broego, Ajam Denna). Dezulke komen onder het tamme pluimvee voor; een enkele maal vindt men er daaronder, die men van den — immer op dezelfde wijze geteekenden — boschhaan niet zou kunnen onderscheiden, ware het niet dat deze kleiner is dan zijn tamme broeder.

Heeft men eenmaal zijn keus gevestigd op een haan en alzoo dezen tot vechthaan bestemd, dan kan hij voor goed afscheid nemen van de hennetjes, van den geliefden mesthoop en van al wat hem dierbaar is, want hij wordt geheel aan de hoendersamenleving onttrokken; losloopen mag hij niet meer; zijn verder leven zal alleen zijn gericht op krijgsroem.

Nu wordt hij goed verzorgd tot vertroetelens toe en voor zijn krijgshaftige educatie wordt veel moeite gedaan. Allereerst wordt de kam afgesneden opdat de tegenstander in het gevecht hem daar niet zal kunnen pikken, dat zeer nadeelig moet zijn in den strijd. Is de wond genezen, dan draagt men zorg dat hij geen vuiligheid meer ete; niets mag hij eten dan padie. In de avonden wordt hij afgericht tot de taak, die hem wacht; 't is uitsluitend op de gymnastiek dat hij zich toeleggen moet, vooral draaien en wenden, nu links dan rechts, straks weer van rechts naar links; alles om hem lenig te maken.

Men zou denken als men een haan zoo nu en dan in courtoisie voor de hennetjes een sierlijken halven cirkel ziet beschrijven, vlug en onberispelijk als ware hij bezig een figuur te maken uit de hogere danskunst, dat hij lenig en vlug genoeg is; de Maleier oordeelt daar anders over en geeft hem avond aan avond en ook wel overdag les door hem, met de hand bestuurd, allerlei wendingen en sprongetjes te doen maken. Die oefeningen, vaak ten aanzien van vrienden, die een praatje komen maken, verricht, hebben tevens het nut den haan gewend te maken aan de nabijheid van menschen, zoodat hij ten slotte in het gevecht, al zijn er nog zooveel toeschouwers, wat dat aangaat geheel op zijn gemak is.

's Morgens vóór zonsopgang wordt de vechthaan buiten gebracht en moet hij eenigen tijd op het erf vastgebonden blijven, dan wel

los onder een van rottan gevlochten of bamboezen stomp, wijl de morgendauw wordt geacht hem goed te doen en sterk te maken. Eerst als de haan door een en ander behoorlijk „getraind” is, brengt men hem naar de balai of naar de galanggang.

De waarde van zulk een haan, als hij mooi en sterk is, is zoowat twee rijksdaalders; winnende (dit geheel anders dan bij de vechtduiven der Maleiers, wier strijd zonder verwonding of dood eindigt) vermindert in den regel zijn verkoopwaarde, omdat men heeft opgemerkt dat zijn gevechtswaarde, die men zou denken dat na elken kamp moest toenemen, daardoor vermindert. De Maleier heeft verschillende woorden om het uiterlijk der hanen aan te duiden; dit is zeer gemakkelijk bij het hanengevecht, daar het de omschrijvingen, die daartoe anders zouden moeten worden gebruikt, onnoodig maakt.

Zoo noemt men ze b. v.:

Ajam pileh, als veeren, pooten en oogen, alles zwart is (Klinkert's woordenboek geeft dit woord niet op.)

Ajam biring, zijn de bruinen met gele pooten (biring is in Kl.'s woordenb: geelachtig roode kleur, ook van een vechthaan.)

Ajam djalak; donkere kleur van veeren en pooten geel of wit (Kl.'s woordenb: vechthaan, zwart met groenen gloed.)

Ajam koerik, bruin of rood met lichte spikkeltjes daarop (koerik is gespikkeld. Kl.'s woordenb. geeft dit woord niet.)

Ajam kalaboe, zijn dezulke, die de kleur hebben van de pipit pinang (rijstvogeltjes) daarbij zwarte pooten (kalaboe in grijs.)

Ajam tadoeng, heelemaal geel van kleur, ook de pooten (Kl.'s woordenb. hajam tadoeng: een zwarte vechthaan met zwarte oogen.)

Ajam kinantan, zijn witte hanen met witte pooten. (Kl.'s woordenb. hajam kénantan, witte vechthaan met witte pooten.)¹⁾

Thans overgaande tot de „djoewara's” (djoewarö zegt de Maleier), stel ik u deze lieden voor als deskundigen van belang, als mannen van beteekenis bij 't hanenvechten. Bij een volmaakte kennis van de gebruiken bij het hanenvechten, moeten ze ook zeer ervaren zijn in het aanbinden der sporen, verstand hebben om de deugdelijkheid dier wapens te beoordeelen en, last not least, fijne kenners zijn van vechthanen, wier kracht, moed, ouderdom etc. zij met

¹⁾ A. L. van Hasselt geeft op bladzijde 136 en 137 van zijn werk over Midden Sumatra een gansche reeks namen tot onderscheiding der vechthanen (enkele daarvan wijken af van de door mij gegeven aanduidingen).

grootte juistheid moeten kunnen taxeeren. Hun kennis in het schatten der gevechtswaarde van de kemphanen is van grootte beduidenis, want zij kiezen uit de hen door de toeschouwers toevertrouwde hanen, dezulke uit, die het best bij elkaar passen en bepalen de plaats waar aan den poot de vlijmscherpe tadjì zal worden bevestigd. Eerst als ze uit de door het publiek medegebrachte hanen een paar hanen hebben kunnen vinden, die geacht worden in leeftijd en kracht elkaars gelijken te zijn, dan wordt de spoor bij elken haan aangeboden terzelfder plaatse aan den rechterpoot, namelijk daar waar de natuur het beest een spoor gaf.

Naarmate de hanen worden gerekend in kracht te verschillen, bepalen ze de plaats van aanhechting van het wapen om daardoor de geringere kans tot overwinning van den zwakkere te verhoogen.

Om elke plaats van aanbinding der tadjì aan te duiden, heeft de Maleier mede weer een afzonderlijk woord in zijn taal. Zoo heet het aanbrengen van het wapen aan de rechterpoot langs de spoor gewoonweg boelang kanan; boelang dagang het aanbinden daar ter plaatse aan de linkerpoot; boelang boegis is het vastbinden van de tadjì aan de achterteen; bij boelang tiga djari wordt de steel van de tadjì samengebonden met de drie voorste teenen; boelang toendjoek is het wapenen van den rechtschen of linkschen teen. (Klinkert geeft nog op b. tjipai, aan den sterksten teen, b. toendjoek tiga tusschen de twee uiterste teenen, b. lepas aan den top van den sterksten teen (Pad. Bovenl. en ook de Riouw Archipel).

De djoewara's zorgen zooveel mogelijk voor elk gevecht twee hanen te vinden van gelijke grootte en gelijke capaciteit en wordt alsdan de normale wijze van aanbinding gevolgd, d. i. ter plaatse waar de natuur den haan zijn wapen gaf. Kan men geen strijders van vermoedelijk gelijke kracht bijeenbrengen, dan geldt als algemeene regel dat bij kleine vechthanen de spoor aan den poot, bij de grooten dat wapen aan de teenen wordt bevestigd.

Het is een hoofdbrekend werk dat schatten van de vechtwaarde der kemphanen en in verband daarmee het bepalen van de plaats waar ze gewapend moeten worden. Met de grootste belangstelling, met respect voor de deskundigen, zelf kansrekenend en mitsdien stilzweigend, zien de toeschouwers dat passen en pikiren en overleggen aan, en als de beide „djoewara's" het eens zijn geworden, kiezen deze elk een „tadjì" uit het fraaie kokertje met tadjì's dat ze bij zich hebben en binden die aan ter overeengekomen

plaatse. Dit werk vereischt een groote bedrevenheid, want, behalve dat het moeilijk is, is met goed aanbinden een deel der winningskans gemoeid.

Eerst wikkelen ze om de plaats van aanbinding wat uitgerafelde pinang en dan binden ze de spoor aan (memboelang) met een draad vele meters lang. De uitgerafelde pinang (of een gedeelte van een uitgekauwde sirihpruim) tusschen den poot en den steel van het wapen is noodig omdat anders de poot door het staal gewond zou kunnen worden. Voorts doet men tot op het oogenblik dat men de hanen tot het gevecht loslaat om de vlijmscherpe tadjï een houten schede.

Het bindgaren (benang boelang) wordt door de Maleiers met veel zorg vervaardigd uit „kapas kain”.

De tadjï wordt van kristaal¹⁾ gemaakt. De vorm komt vrijwel overeen met het lemmet van een cavaleriesabel heel in het klein. Eén stuk met het sabeltje vormt het steeltje. Het wapen is ongeveer vijf duim lang en circa een halve duim breed, aan beide zijden even scherp, of nog scherper, dan een scheermes en ook de punt is zoo scherp mogelijk, alzoo een snij- en steekwapen tevens.

Men heeft twee soorten van tadjï. De eene, „bantoek boewah goelinggang” geheeten, heeft de vorm van het Maleische wapen, dat men „koerambik” noemt; de andere „bantoek moeara panas” is iets krommer dan de bantoek boewah goelinggang.

De tadjï's worden bewaard in keurig mooie bamboezen kokertjes, die zeer fraai met zilver, koper of spinsbek, soms met goud zijn beslagen. Soms verbindt een kettinkje het onder- met het bovenstuk. Het geheel is een luxe voorwerp, dat een étagère zou sieren. Op den bodem van het kokertje, baroemboeng geheeten, is nog een bodem aangebracht van „gaboës”, een zeer zachte houtsoort, (die in Europa onder den naam cuir végétal thans gebruikt wordt bij wijze van aanzetrim voor scheermessen); daarin steekt men de mesjes. In elk étuitje doet men er minstens vijf.

Bij het Saboeng nan Beradat stellen de radja's en panghoeloe's in gemeen overleg voorts een drietal, Van Hasselt spreekt abusievelijk van twee djadjanang's, personen aan, die djadjanang worden geheeten. Een hunner is de djadjanang tjotok; de beide anderen zijn djadjanang taroeh. Dit zijn de lieden, die het gezag

¹⁾ Sedert eenigen tijd meenen de Maleiers een voortreffelijk materiaal tot het vervaardigen van wapens te hebben gevonden in versleten hoëijzers.

hebben op de vechtbaan. Zeer zeker worden ze niet gekozen uit Jan en Alleman, maar het moeten zijn uitgezochte personen, ook „berbangsa” (van voorname geboorte) en als zeer rechtschapen te boek staande. Ze moeten gezag kunnen uitoefenen, de regels van het hanenvechten in de perfectie kennen en weten wat verboden is en wat „pantang” (verboden als onheilaanbrengend). Voor de aanvaarding van hun officie leggen ze een eed af, die hoofdzakelijk bestaat in de volgende eenvoudige woorden; sakali kali tiadalah boleh mengitjok atas galanggang; nan kalah di kalahkan, nan menang di menangkan ¹⁾.

Ook op hun toilet let de adat saboeng, Ze mogen niet gekleed zijn met een leelijke kain of een smerige hoofddoek maar „berserong” ²⁾ kain palang of kain soetra boeatan Siloengkang. „Bersandang” ²⁾ kain is dan heelemaal ongepast.

Van af het oogenblik dat de hanen ten strijd zijn losgelaten heeft de djadjanang tjotok alléén de macht op de galanggang. De djoewaras mogen dan niet meer spreken; geen enkel woord mogen ze zeggen totdat straks de dj. tjotok zal hebben uitgesproken welke partij gewonnen heeft.

In ademlooze stilte volgen nu allen den gewoonlijk, dank zij de gevaarlijke wapens, maar kort durenden strijd. Als dan een der hanen, zoo 't schijnt, dood of voor den strijd verder machteloos neervalt, (en die schijn bedriegt zéér zelden) komt de djadjanang tjotok ijlings de nog overeind staande haan grijpen met de linkerhand; de gesneuvelde haan pakt hij met de rechterhand als een eenvoudig eerbewijs aan den gevallen strijder. Hij houdt dan den dooden of doodgewaanden haan tegen den levenden om te zien of hij zijn tegenstander nog pikken kan. Pikt hij deze niet en is hij dus dood, dan neemt de dj. tjotok den overwinnaar in de rechterhand tegen den dan in de linkerhand genomen dooden haan. De overwinnaar pikt dan den doode. Als hij dat driemaal heeft gedaan dan eerst is het pleit beslecht en verkondigt de stem des dj. tjotok's aan djoewara's, aan spelers en

¹⁾ Op de vechtbaan mogen we volstrekt niet bedriegen; die verliest, verliest en die wint, wint, eerlijkweg.

²⁾ Berserong, is het dragen van de Kain op „gekleede” manier, zóó dat de eene slip wat onder de andere uitkomt. Bersandang is het dragen van de kain als sjerp of handelier over den schouder. Cp deze ongeneerde wijze de kain dragende, verschijnen tegenwoordig de Maleiers wel voor onze (Europeesche) bestuursambtenaren, die niet allen weten hoe hoogst ongepast dit is.

toeschouwers welke haan gewonnen heeft en, op zijn Oostersch daar natuurlijk bij, welke haan verloren heeft. Deze uitspraak heeft een ieder te eerbiedigen, 't is een uitspraak in 't hoogste ressort; hooger beroep er op bestaat niet.

Bij zijn werk om te kunnen constateeren dat de strijd beslist is, moet de djadjanang tjotok wel toezien dat hij de overwinnende haan niet uit zijn hand laat glippen, want als hij hem laat vallen is volgens de aloude adat saboeng het gevecht „baloes” geweest, d. w. z. niet geldig. (Men ziet welk een groot vertrouwen er moet kunnen gesteld worden in zulk een djadjanang tjotok, want soms staan er groote sommen op, die hij dan valschelijk den winners zou kunnen onthouden).

„Baloes” is mede het gevecht geweest, wanneer de doodgewaande of stervende zijn overwinnaar nog driemaal kan pikken. Ook dan krijgt ieder zijn inzet terug.

De djadjanang taroeh hebben tot taak alle inzetten in ontvangst te nemen. Ze gaan daartoe rond bij de aanwezigen, hen uitnoodigende om te zetten, zonder dat zij daarbij mogen aanhouden of er toe dringen. Zij alleen zijn gerechtigd de inzetten in ontvangst te nemen; andere inzetten zijn niet geldig.

Als de dj. taroeh langs de rijen der toeschouwers zijn op en neer gegaan zoolang tot hun blijkt dat er geen liefhebbers meer zijn om geld in te zetten, gaan ze zitten rekenen hoeveel elk hunner aan inzetgeld heeft opgehaald. Dit geschied zijnde, gaat de djadjanang taroeh die het minst heeft ontvangen opnieuw bij de aanwezigen rond, hen uitnoodigende hun inzetten wat te willen verhoogen en trachtende nieuwe inzetten te krijgen. Hiermede gaat dikwijls nog al eenigen tijd verloren. Eindelijk komen ze toch zoo ver dat de totaalinzet op elken haan gelijk is en dan kan het gevecht beginnen.

De djoewara's hebben over dat beginnen niets te zeggen; als ze geheel klaar zijn met hun werk, hebben ze te wachten totdat de dj. taroeh gereed zijn met het hunne en deze zijn het dan ook, die zeggen dat het gevecht beginnen kan.

Heeft de djadjanang tjotok aangekondigd welke haan gewonnen heeft, dan geeft de djadjanang taroeh van den overwonnen haan al wat hij aan inzetten heeft ontvangen aan zijn confrater en deze gaat dan onmiddellijk over tot het uitbetalen van den dubbelen inzet aan ieder, die bij hem heeft gezet. Bij de aansprakelijkheid

der dj. taroeh voor het geld, komen verlies van inzetgeld, kwesties en misverstand zelden voor en, zoo al, worden die dadelijk uit den weg geruimd door bijpassing van den djadjanang taroeh, wiens ijdelheid als Maleier niet zou dulden dat daar in 't publiek een smet zou worden geworpen op zijn naam. In 't algemeen kwamen herrie, ruzie, kabaal en dergelijke onhebbelijkheden zoo goed als nooit voor. De oosterling, men weet het, heeft beschaafde manieren en vormen. En mocht er al eens wat voorkomen dat ordeverstoring werkt, de djadjanangs hebben de macht een einde te maken aan alle ongeregeldeheid door personen te verwijderen van de galanggang, door het recht om aan het spel deel te nemen te ontzeggen, als anderszins.

We zeiden zoo even dat de winnende hand den dubbelen uitzet krijgt; dit is evenwel niet geheel juist. Als bij alle hazardspelen van inlanders in onzen archipel werd en wordt ook bij het hanenvechten „tjoekai” geheven, d. i. een zeker, gemeenlijk nog al hoog, percentage van elken inzet, ten einde daarmede allerlei noodzakelijke uitgaven te bestrijden. Bij hanenvechten bedraagt de tjoekai zes duiten van elke gulden of vijftien duiten van de rijksdaalder. Dit geld wordt door de djadjanangs in een bamboe bewaard totdat het hanenvechten geheel is afgelopen. Als dan wordt de inhoud van dien spaarpot in vier gelijke deelen verdeeld onder de daarop volgens de adat rechthebbenden, zijnde: elk huisgezin in de negri die de galanggang oprichtte; de panghoeloes, die die negri besturen; de drie djadjanangs; het resteerend vierde deel dient voor voeding en onthaal van de soetan soetan's en de djoewara's, die van elders het feest kwamen bijwonen.

Met het bovenstaande gaven wij in hoofdzaak een zoo volledig mogelijk kijkje op het Saboeng volgens de aloude adat; voor de ethnografische juistheid onzer mededeelingen vermeenen wij te mogen instaan. Eindigen wij nu dit gedeelte onzer studie met nog even een blik te werpen in het feestvierende dorp.

De eentonigheid van het mooi rustieke leven is verbroken. De kalme bedrijvigheid van het leven op den dag en de liefelijke stilte van de avonden hebben plaats gemaakt voor feestgewoel en prettige drukte. Heel de kampong is met bloemen, guirlandes, vlaggen, kleurige linten en wimpels getooid. Elk gezin heeft logées, elke woning is in een restauratie herschapen, waar de vrouwen en meisjes koken en braden en gebakjes en koeken toebereiden

om met Oostersche gastvrijheid hun gasten te kunnen onthalen met het beste wat zij geven kunnen. Over gebrek aan handen hebben de dames niet te klagen, want er zijn meer helpsters dan noodig is en zoo hindert het niet aan den drukken culinairn arbeid als nu en dan een der Maleische schoonen zich wat al te langen tijd daaraan onttrekt om nieuwe brandstof te gaan halen van onder het huis of water uit de rivier, dan wel om met den gloed der liefde in de schoone, donkere oogen door een reet in den wand of langs de portière te gluren in de zaal, waar ook de vreemde jonkman zit, wiens uiterlijk haar, bij kuischheid, toch aan zinnelijke liefde zoo overrijk hartje heeft getroffen.

De vroolijkheid en drukte op straat, nu met al die vreemdelingen in het dorp, allen sierlijk uitgedost, de datoe's in hun adatkleding, het geeft aan jong en oud een ongewoon prettige, aangename stemming en een feestelijk gevoel is over allen daar in de in allerlei kleuren kwistig versierde kampong, welk gevoel nog wordt verhoogd door de drukke muziek op agoeng talimpoeng, op tjanang, taboeh en andere Maleische muziekinstrumenten, die van alle zijden weerklinkt den heelen dag en de lange avonden door als een eindeloos concert.

En hoe prettig zijn die avonden beginnende voor de vrouwen en meisjes aan de rivier, als zij daar tegen het ondergaan der zon heel wat te babbelen hebben, veel meer stof daartoe dan anders. Mochten we daar eens een kijkje nemen, we zouden de élégance en de sierlijkheid der lichaamsvormen bewonderen, die de rasschoonheid is onzer Indische vrouwen; doch neen, dat mogen we niet, de adat verbiedt, met strafbepaling daarop, het begluren en bespieden van badende vrouwen.

Na het bad, de mannen hebben een afzonderlijke badplaats, kuieren deze langzaam, koutende naar de woningen, de „roemah tangga” om te eten en te smullen. Daar is dan van alles; behalve van het vleesch van de geslachte karbouw (of de karbouwen) is daar bij de rijst lekkere geroosterde of op andere wijze met kruiden toebeide kip, visch en wildbraad. Tot streeling van zijn ijdelheid heeft een of ander ervaren jager onder de dorpelingen een hert geveld; de vreemde gasten, die er van eten, weten dat hij het is die het doodde, en de armen aan geld hebben visch of wild gevangen om een duitje te hebben voor feest en spel.

Na het maal koek, taart of gebak, dan sirih en geurige sigaretjes, waarbij het mooiste poesakavaatwerk dienst doet, en tot laat in

den nacht wordt gezellig gekeuveld, „geboomd” en „nageboomd” over allerlei; ook over het saboeng van den geëindigden dag.

Wij zien laag neer op zulk een volksfeest van Maleiers, maar als ik dit schrijf komen ze mij voor den geest de volksfeesten van het „beschaafde” volk in Nederland in onze moderne, verlichte tijden. Liederlijkheid, dronkenschap, weerzinwekkend geblèr, dat als zang moet gelden, godlasterlijke en vuile taal overal..... doch neen, laten we de vergelijking zelfs niet beginnen.

Saboeng tengah balei.

Moest ik bij de beschrijving van het Saboeng adat wel wat uitvoerig zijn, wilde ik alles ter zake van aanbelang aanstippen, in hetgeen mede te deelen valt over het Saboeng di balei (of balai) en over het clandestine hanenvechten kan ik kort zijn. En ik acht dit een geluk, want een al te lang artikel over een onderwerp als het mijne, zou mijn lezers afschrikken en ik ben, dit opstel in de Nederlandsche taal schrijvende, toch al in een zeer ongunstige positie, naardien de meest belangstellenden in het onderwerp mijn geschrift niet zullen lezen. Op den „pair of Scotland,” die op zijn tijd nog wel eens van een kloppartijtje ¹⁾ houdt, op den Spaanschen hidalgo, op den boer in Dalmatië, op den veehandelaar of landbouwer in Chili of den Cubaan, ²⁾ op al die liefhebbers en op den Maleier zelven, die anders mijn beste lezers hadden kunnen zijn, mag ik dus helaas niet rekenen. Mogen daarom de lezers van *De Indische Gids*, die als Hollanders héél weinig hartstocht gevoelen voor hazardspel, als vergoeding voor mijn gemis wat toegevend zijn voor mijn onderwerp. Zoo niet, dan blijft onze arbeid maar als een „onder onsje” tusschen enkele Indologen, beminnaars van ethnografische thema's, en mij, en ik zal daarmede ook voldaan zijn.

De „balai” is zoo iets als de vergaderzaal van een Nederlandschen gemeenteraad, met dit verschil dat het een op zich zelf staand gebouw is, aan alle zijden open, d. w. z. zonder omwanding en dat schriftelijke bescheiden daar zeldzaam worden gezien. Het is een groot op palen staand gebouw, uit kostelijke houtsoorten samen-

¹⁾ Hanenkloppen, kloppartijen zijn woorden waarmede men ook wel het hanenvechten aanduidt.

²⁾ Op 10 November 1902 trokken 500 boeren naar het paleis van den President Palma te Havanna om hem de opheffing te vragen van het verbod van hanenvechten.

gesteld, slechts één vertrek bevattend en gemeenlijk staande op de markt midden in het dorp. ¹⁾

Daar voor die balai hadden oudtijds ook hanengevechten plaats, die echter slechts een enkelen dag duurden en die dag was de wekelijksche marktdag (passardag). Een galanggang was daar niet; het saboeng had plaats op een daartoe vrij gehouden gedeelte van den harden bodem van het marktplein en van uit de balai had men een goed kijkje op het dieregevecht daarbeneden.

Invitaties tot bijwoning van het vermaak werden nooit gedaan en ook het heele saboeng had volstrekt geen feestelijk aanzien. De passargangers verpoosden zich daar wat met naar het hanenvechten te kijken of wel nu en dan eens een kansje te wagen, terwijl er altijd lieden waren, niet van de soliedste en eerzaamste soort Maleiers, die, van markt tot markt trekkende, van het saboeng di balai trachtten te leven een leven van luiheid, alleen rijk aan droomen van kansgeluk, van zakken vol zilver en goud.

Het ging daar bij de balai niet zoo vormelijk toe, niet zoo „op z'n 's zondags” als bij het deftige saboeng adat; hetgeen hierboven werd opgeteekend over de djoewara's, de djadjanangs en de hanen was echter ook van toepassing bij dit wekelijksche hanenvechten. Wat betreft de „tjoekai”, alleen de verdeeling ervan was anders dan bij het saboeng adat. Eens in de maand werden die ongelden verdeeld en wel in twee gelijke deelen, waarvan het eene was bestemd voor de gezamenlijke panghoeloe's, die de negeri waar de balai was, bestuurden en het andere deel voor de drie djadjanangs te zamen. Ook hier zien we dus de djoewara's weer te kort schieten.

Waar bij zoovele aangelegenheden in het leven van den Maleier het bijgeloof een rol speelt, ontbreekt dat natuurlijk niet bij iets waarbij zooveel afhangt van kans en veine als bij het hanenvechten.

Algemeen werd en wordt als verboden aangemerkt dat wanneer iemand gaat hanenkloppen, zijn vrouw of kinderen het huis vegen of het haar kammen, dat er in zijn woning twist of lawaai wordt gemaakt of wel daar iemand weent. Mocht zoo iets zijn voorgekomen op den dag van vertrek, dan kan de hanenklopper zijn voornemen om naar het hanengevecht te gaan niet volvoeren. Het zou „pantang” zijn d. i. als onheil aanbrengend verboden.

Kans om te winnen kan mede niet bestaan, wanneer men naar het hanengevecht gaande, op den weg een slang ontmoet of een varken

¹⁾ Ook elder² in vele streken der Buitenbezittingen is dat zoo.

dwars op den weg ziet en evenmin wanneer men op zijn tocht derwaarts een blinde ontmoet of een lijk, dan wel iemand zijn haar ziet kammen of een sirihruij weg werpen. Heeft men een dergelijke ontmoeting, dan is het zaak terug te keeren en het deelnemen aan het hanenvechten tot een volgende gelegenheid uit te stellen. Slaat men een dergelijke waarschuwing in den wind dan moet beduidend geldelijk verlies daarvan het noodwendig gevolg zijn.

Als bijgeloof is wel denkelijk ook aan te merken de begeerte van een hanenklopper om van een in het gevecht gesneuvelden haan te eten. Weliswaar zijn zulke hanen volgens het Mohammedaansche geloof „haram” en mogen de geloovigen ze mitsdien niet eten, de hanenklopper stoort zich daar niet aan en daarom werden de hanen, die in het gevecht sneefden, grif verkocht (voor een halven gulden het stuk) en genuttigd door die ontrouwe Muzulmannen, die het vleesch ervan lekkerder en malscher achtten te zijn dan dat van op gewone wijze omgebrachte hanen. We teekenen hier nog bij aan dat de door het Saboeng bezweken hanen door de Maleiers worden genaamd „orang indaroes” (men lette op dit „orang”).

In vroeger tijd hadden behalve op de officiële galanggang en aan de balai ook wel hanengevechten plaats bij het bouwen van een woonhuis, bij het openen der waterleidingen voor de sawahs (memboeka kapala bandar), zoomede als oogstfeest. Men koos dan voor elk feest afzonderlijk de djadjanangs, die zonder beëdigd te worden hun werkzaamheden als zoodanig vervulden.

Het clandestine hanenvechten.

Twee machtige invloeden hebben zich doen gelden om het hanenvechten geheel af te schaffen; eerst de wil der Padri's, daarna die van het Nederlandsch Indisch Gouvernement. Beide zijn onmachtig geweest om het geliefde volksvermaak uit te roeien. Het bestaat nog, zij het ook schier uitsluitend op clandestine wijze. En dat het nog bestaat als een niet zeldzaam voorkomend iets, kan b. v. blijken uit de gemakkelijheid waarmede bestuursambtenaren haast te allen tijde zich voldoende van werkkrachten kunnen voorzien, wanneer ze het governments erf, dat ze bewonen, eens een flinke beurt willen geven of daar eens wat nieuws aanleggen. Als er dan niet genoeg dwangarbeiders of ten arbeidgestelden aan

de publieke werken voor den kost zonder loon zijn, geeft de bestuurder den adjunct djaksa of eenig persoon, die als spion wil fungeeren, last om een partijtje hanenkloppers op te pikken. Ze slagen daarin gewoonlijk naar wensch en spoedig worden dan ten magistraats gerechte een aantal, soms wel vele tientallen Maleiers tegelijk, veroordeeld, die dan vrij logies hebbende in 's lands gevangenis, eenige dagen lang de verlangde werkkrachten geven.

Het is op eenzame plaatsen, vaak ver in het gebergte of in de bosschen, soms wel in een dier grotten, die het natuurschoon van het wonderschoone land nog vermeerderen, dat tegenwoordig de Maleier zijn hartstocht voor het hanenvechten bevredigt. Behalve zijn geld, zet hij dan zelfs tijdelijk zijn vrijheid op het spel, n'importe, ook dit laatste kan hem niet afschrikken. In den nacht gaat hij langs ongebaande wegen met zijn vechthaan naar de in het geheim afgesproken plaats of overdag reizende naar het uiterlijk als een gewoon reiziger of „orang manggalas” door kampongs en langs de groote wegen. Vele hoofden, met de geheime speelplaatsen bekend, staan het vermaak oogluikend toe; als Maleiers meenen ze dat het den Maleiers toekomt en dit is, hoewel plichtverzuim, toch nog zoo héél erg niet. Wat zullen ze hun volk het in hun oog onschuldig genoeg bederven en zichzelf, zonder eenige vergoeding daarvoor, nog heel wat moeite en lange reizen naar den zetel van het Europeesch gezag, en dagenlang wachten daar, op den hals halen! Als ze wat ver af zitten, doen ze zelf wel mee en tolereeren het saboeng ook wel op niet verren afstand van de negri; niettemin kunnen dezulken overigens toch zéér goede hoofden zijn. Op alle plichtverzuim in het tegengaan van hanengevechten staat echter ontslag uit hun ambt en in den loop der tijden zijn er deswege al heel wat hoofden ontslagen; misschien was dit wel de meest voorkomende van alle redenen, die ontslag van hoofden ten gevolge hadden.

Al is het hanenvechten op verborgen plaatsen in angst voor verraders en politespionnen niet het ware, het ziet er daar op zoo 'n clandestine kloppartij toch gezellig uit. Honger of dorst hoeft men daar in den verren schuilhoek niet te lijden, want er zijn vrouwen, die op hun gevorderden leeftijd daar zijn gekomen met spijs en drank en versnaperingen in de hoop met een zoet winstje van daar te gaan. 's Avonds keeren allen, die niet te ver wonen naar hun haardsteden terug, de overigen blijven in eere en deugd op de plaats overnachten, soms wel zoolang het clandestine saboeng duurt.

Anders dan bij het deftige Saboeng adat worden bij zulke hanengevechten de djadjanangs zonder veel vormelijkheid gekozen. Daar wordt er speciaal op gelet of de te kiezen djadjanang een sterke, brani kerel is (koewat lagi gagah dan brani), om als het eens moet zijn, des noods als „uitkaaier” te kunnen fungeeren. Eenmaal gekozen, hebben ze evenwel de macht om alle geschillen kort en bondig, afdoende te beslechten en die macht wordt geëerbiedigd. Is er eens den een of ander onder de spelers, die de goede orde bedreigt (dat zelden voorkomt; immers van dronkenschap is nooit sprake) dan gelast de djadjanang tjotok hem zich te verwijderen, soms wel met verbod om ooit meer te mogen deelnemen aan zulk spel. Heeft hij geen leeftocht meer, dan voorziet, als hij ver weg woont, de djadjanang hem tevens van het noodige onderhoud gedurende zijn terugreis, zooals men dat te Monte Carlo gewoon is te doen middels geld aan sommigen daar niet gewilde spelers.

Het „oewang adat” — de tjoekai — is ook hier, als bij alle hanengevechten, zes duiten van de gulden, doch geheel ten voordeele van de djadjanangs.

Lieden die deze belasting niet willen betalen, worden uitgesloten van het spel.

Wijden we nu een enkel woord aan de beantwoording van de vraag of het wel zoo heel verstandig is gehandeld van het Nederlandsch Indisch Gouvernement met zoo botweg het geliefde volksvermaak geheel te willen afschaffen. Dat het wel goed zal zijn geweest omdat het Gouvernement zoo iets deed, is geen antwoord, waar in de Maleische maatschappij door ons zoo veel is afgeschaft dat goed en nuttig was en ook heilzaam werkende instellingen kortzichtigweg door ons werden vervangen door dezulke, die in westersche landen thuis hooren, maar in de Maleische maatschappij niet deugen. Men denke maar eens aan onze afschaffing van de voorbeeldig schoone „adat tanggoeng menanggoeng”, waar door de diefstal werd geboren en toenam in een maatschappij waar hij zoo goed als onbekend was, en in het algemeen aan ons weinig voortreffelijk beheer, waardoor het rijke schoone land, van al de, vroeger bloeiende, kustplaatsen af tot ver in de binnenlanden toe, al meer en meer is veranderd en ingezonken, totdat het is geworden wat het thans is. Héél wat anders dan wat het had kunnen zijn. Doch om dit treurig feit te behandelen, is het hier niet de plaats.

Mijn meening dat de algeheele afschaffing op eens, die zoo flink en zoo verstandig heette te zijn, dat niet was, zal ik hier niet vooropstellen. Laten we liever eens hooren hoe de Maleier zelf daarover denkt. Daarna kunnen we misschien nog gelegenheid hebben om ons gevoelen kortelijk te verdedigen.

De Maleier zegt dat in vroegere tijden de welvaart van zijn volk grooter was dan nu; toen werd er tijd en geld verdaan aan het „saboeng”, nu niet, tenminste lang niet in de mate als voorheen. Ergo sticht het volksvermaak oekonomisch niet zoo erg veel kwaad.

Dat het een wreed vermaak is vindt hij niet, de man die het hanenvechten van aanschouwen kent. Ook in deze meening is veel waars.

De Maleier, de man, die inrichting en wezen van de Maleische maatschappij en van het Maleische gezin kent en ook het karakter van zijn volk, weet dat waar de afschaffers van het hanenvechten en de voorstanders daarvan het hebben voorgesteld, alsof daar vaak vrouwen en kinderen werden verdobbeld, alle welvaart en vaak de vrijheid van den mensch op het spel werd gezet, ze schromelijk zijn gaan overdrijven. Die inrichting en dat wezen maakten het creëren van al zulke ellende haast onmogelijk. (De enkele fijne adatkenners onder de Europeanen, die nog leven — ik weet het van de besten — geven veel van deze stelling toe). Zeker, als zeldzaamheid kwam iets daarvan wel eens voor — het verdobbelen van vrouw en kinderen b.v. nooit, als zijnde onmogelijk — maar moet men als er een enkele maal eens een verwonding of moord plaats heeft bij een volk, daarom alle wapens afschaffen!

Nog een oordeel van Maleische zijde hoorde ik eens te Fort de Kock. Een paar dagen achtereen waren daar duizenden menschen bijeen om overtuigend te zien bevestigd de stelling dat het eene paard harder loopen kan dan het andere. De Europeanen zaten in hun tribune, waar ook inlandsche hoofden waren en wedden bij elken rit; totaliseeren heeren, riep telkens met luide stem een voornaam landsdienaar, als moderne djadjanang taroeh, en het Maleische volk volgde het hen voorheen onbekende dubbelspel na. Toen hoorde ik een aanzienlijk Maleier zeggen „ziet, het is toch wel vreemd zooals soms de Europeanen met ons doen; ze verbieden ons het „saboeng” en voeren zelf iets dergelijks onder ons in. Vroeger zette men op den haan, nu op het paard. Het eerste

moet verderfelijk zijn; het tweede niet. Begrijpen doe ik het niet." En zoo denkt elk Maleier er over en bij waardeering van veel goeds, dat wij hem brachten, trekt hij hier onze wijsheid in twijfel.

Het is zoo. De afschaffing is zelfs een politieke fout geweest, zooals wij Westersche trekvogels ondoordacht er zoovele maken in het Oosten. Ze heeft een heel volk op eene wijze te meer ontstemd, want het „saboeng" was een zéér geliefd volksvermaak ter Sumatra's Westkust, en zoo wat het eenige, dat het had. Het weinige wat zij verder hebben kan daarbij in de verste verte niet in vergelijking komen. En wat is verder het gevolg geweest van ons bedenkelijk streven naar een moreele verheffing, die hier niet noodig was (zooals nu b.v. voor het volk in Nederland)? We hebben van elken jongeling een catechiseermeester of een catechisant gemaakt. Hoort dat bidden en oefenen eens daar 's avonds in de kampong! Vroeger was dat niet zoo; maar de jeugd moet afleiding en uitspanning hebben en nu we haar die met het voornaamste, eigenlijk het eenig geliefde vermaak, hebben ontnomen, hebben we den Islam een dienst gedaan, die de hechtheid van ons gezag niet vergroot. Door ontwikkelde Maleiers heb ik meermalen in vertrouwelijke gesprekken deze mijne meening hooren bevestigen.

Waar men volken van een „andere" beschaving, die velerlei middelen tot afleiding en ontspanning hebben, publieke vermakelijkheden laat als paardenwedrennen, stierengevechten, het genieten van halsbrekende toeren door menschen verricht, zelfs het sarren van gewezen roofdieren enz., daar had men den Maleier zijn eenig volksvermaak ook moeten laten, zij het dan ook door beperkenden bepalingen een geleidelijke afschaffing beoogende, in welken tijd misschien andere volksgenoegens konden hebben ontstaan. En veel van wat vroeger door het hanenvechten gevaarlijk kon zijn, kan immers toch niet meer voorkomen, zooals b.v. het worden van slaaf of pandeling door het spel.

Dat het een wreed vermaak is, ik, die het vechten meermalen aanschouwde, geloof dat zelfs een lid van de vereeniging tot bescherming van dieren, als hij het kende, zijn edel streven tot verzachting van dierenleed eer op velerlei ergerlijker toestanden zou richten, van meening zijnde, dat dit in vergelijking van zoovele andere kwellingen, zoo erg nog niet is. In waarheid, het slachten van die duizende hoenders elken dag in Indië is wreeder. De grenzelooze moed en strijd lust van den vechthaan doet hem in het vuur van den strijd denklijk niet eens pijnlijk voelen het

vlijmscherpe staal, dat gemeenlijk al gauw zonder eenige marteling een einde maakt aan zijn leven.

Hoog was mijn onderwerp zeker niet, toen ik het van politieken kant ging bezien; mijn advies allerminst een gewichtig punt van regeerkunst rakende, doch ook het kleine en nederige kan nut hebben, waar het gelijk hier tot groote bedachtzaamheid bij het maken van verordeningen voor Oostersche volken aanspoort.

* * *

Ik eindig, om den drogen nasmaak van het onderwerp wat weg te nemen, mijn mededeelingen en beschouwingen met eens een ambtelijke grap te vertellen en wel hoe de lust tot hanenvechten bij de Maleiers mij eens heeft geholpen een schier ondoenlijke taak uit te voeren.

Te Alahan Pandjang, hoog in het gebergte, voerde ik als controleur het civiel gezag. Verbazend zwaar en moeielijk waren daar de groote lange rijwegen in dat zeer geaccidenteerd terrein te onderhouden. De Maleiers vonden dat ook, want als ze begonnen te begrijpen dat na den oogst den tijd aanbrak dat „all hands” in (onbetaalden) heerendienst aan de wegen en bruggen moesten werken en vooral aan dat moeielijke eind van af het plateau van Alahan Pandjang tot aan de grens met het Soloksche, poetsten ze de plaat.

Als dan het bevel tot „uitkomen” werd gegeven, bleken bijna alle heeren op reis te zijn en ze kwamen dan vooreerst ook niet terug.

Ik, tijdelijk daar de landsvader, peinsde dan op raad en kon die niet vinden, totdat ik eindelijk, toen op een keer bijna alles op reis was gegaan, de list bedacht om te doen bekendmaken dat er te Alahan Pandjang groote hanengevechten zouden plaats hebben. „Koelansing's” stuurde ik wel niet rond, maar al heel gauw was mijn heerlijk voornemen tot heinde en verre bekend.

Een paar dagen voordat het hanenvechten zou beginnen, zagen wij met genoegen telkens met pak en zak tot laat in den avond de brave Alahan Pandjangers in ons dorp terugkomen en ook de op reis geweest zijnde mannen van de naburige kampongs voortrekken naar hunne haardsteden terug.

Ten bestemden dage begon het „saboeng” en duurde een dag of drie voort. Het heele volk was blijde en gelukkig en voelde liefde en vriendschap voor den armen bestuurder, wiens ziel verontrust

werd door het van toorn vlammend oog van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dat hij in gedachte voor zich zag.

Hart voelende voor een bestuurder die liet hanenvechten, deed men na het „saboeng" alsof men ook hart voelde voor het onderhoud van dat zware, palenlange eind bergweg, dat er zoo oneffen, zoo uitgeregend en zoo erg ontoonbaar uitzag. En vooraan, voor de winners en verliezers uit, liep ik zelf met voldoening en trots toen we, na het vermaak ten arbeid togen naar den weg.

De Gouverneur, fel tegenstander van het hanenvechten als hij was, was woedend op mij geweest, toen hij van mijn „saboeng" had gehoord, doch vergevensgezind toen hij van mij vernomen had hoe de vork in den steel had gezeten. Het mocht echter niet weer gebeuren.

Een jaar later was weer alles op reis toen de tijd voor de groote corvée op til was.

Wat nu te doen? Ik waagde het er op; het was een sterk stuk! Weer ging van mij uit en als een loopend vuurtje rond het bericht dat er „saboeng" zou zijn te Alahan Pandjang. Weer zagen wij de mannen terugkeeren, zoodat de wegen naar Alahan Pandjang bezaaid waren met „orang mengalas" (reizigers).

Op den morgen dat het hanenvechten zou beginnen was alles present, maar ik durfde niet. Het was ook niet mijn plan geweest ditmaal te laten saboengen, want dan was ik controleur van Siberië ¹⁾ af geweest.

Mannen, ik heb jelui gefopt, zoo sprak ik tot de schare; neemt het mij niet kwalijk. Ge hebt me weer met dien weg laten zitten en dus ook mij leelijk gefopt. Over en weer vergeven en vergeten, ja?

Men lachte goedkeurend om de grap, stilzwijgend de redenen van mijn handelen billijkende, en in welwillende stemming volgde het goede, aan deugden rijke volk, waarvan men goedschiks zooveel kan gedaan krijgen ²⁾, den civielen gezaghebber naar den weg.

---

¹⁾ Men noemde mijn standplaats zoo om het heerlijk koud klimaat; Alahan pandjang ligt 5000 voet boven den zeespiegel.

²⁾ Men denke b.v. eens aan de vrijverklaring der slaven in de Padangsche Bovenlanden, toen zoovele eigenaars daarvoor niet eens geld wilden aannemen, zoodat de heele zaak aan de schatkist maar f 34.350 kostte. Ze zijn raisonnable en goed, de ook werkelijk „fiere" Maleiers!